

ประวัติความเป็นมาของกามเทพในวรรณคดีสันสกฤต

ชาวอินเดียนั้นได้เชื่อว่าเป็นผู้ชอบวางระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต นักศึกษาวิชาการศึกษาของเคยได้ยืมถึงจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตของชาวอินเดีย ซึ่งในระยะแรก ๆ นั้น นักศึกษาอินเดียถือว่าความปรารถนาของคนมีอยู่ ๓ ประการ คือ กาม อรรถ และ ธรรม กาม คือ ความพอใจอันเกิดแต่อินทรีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส อรรถ คือ การแสวงหาทรัพย์สินสิ่งของต่าง ๆ ส่วน ธรรม คือ การรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบที่ศาสนาและสังคมกำหนด ในระยะต่อมาชาวอินเดียส่วนใหญ่ถือว่าชีวิตคือความทุกข์ จึงเกิดความคิดที่จะหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ อันเป็นผลจากการเวียนว่ายตายเกิด ความหลุดพ้นนี้เรียก โมกษะ และถือเป็นจุดประสงค์สำคัญที่สุดในทางศาสนา นักศึกษาอินเดียในระยะหลังรวมโมกษะนี้เป็นจุดประสงค์อีกประการหนึ่งของมนุษย์ รวมเป็นจุดประสงค์ ๔ ประการ ได้แก่ กาม อรรถ ธรรม และ โมกษะ

ดังกล่าวนั้นแล้ว ชาวอินเดียเป็นนักคิด และชอบวางระเบียบแบบแผนต่าง ๆ มีการตั้งกฎตั้งเกณฑ์เกี่ยวกับชีวิต ความเป็นนักคิดของชาวอินเดียมิได้มีจำกัดอยู่เพียงในเรื่องนี้ แต่ยังมีครอบคลุมไปถึงความเป็นมาของชีวิตและของโลกว่าเริ่มมีมาได้อย่างไร มีใครเป็นผู้สร้าง ชาวอินเดียถือว่า (R.V. 10.129) เคมีทีนั้นไม่มีอะไรทั้งสิ้น ไม่มีฟ้า ไม่มีดิน ไม่มีอากาศ ไม่มีกลางวัน หรือกลางวัน ทุกอย่างอยู่ในความมืด ไม่มีชีวิต และไม่มีความเป็นอมตะ

อย่างไรก็ตาม ชาวอินเดียในครั้งกระนั้นก็ถือว่า มีอะไรบางอย่าง หรือ บางกน หรือ บางชีวิต ที่ดำรงอยู่แล้ว อะไรบางอย่างนี้ชาวอินเดียในสมัยนั้นเรียกว่า

Tad ekam (ตเทกม - "สิ่งหนึ่งนั้น" หรือ "ผู้หนึ่งนั้น")*

ตเทกม หรือ "ผู้หนึ่งนั้น" นี้มีโชธรรมชาตที่มีเพียงแครูป แต่เป็น
ขางสิ่งบางอย่างที่มีชีวิต เพราะว่าสิ่งนี้มีการหายใจ และมีใจ (manas) และเชื้อ
ของใจ (manaso retas)^๒ เชื้อของใจนี้แหละที่นักประพันธ์อินเคยครั้งนั้นถือว่า
ได้แก่ กาม ซึ่งเป็นสิ่งแสดงความผูกพันของสิ่งที่มีความเป็นอยู่ กับสิ่งที่ไม่มีความ
เป็น

อย่างไรก็ตาม บทสวดฤคเวท 10.129 นี้ เป็นบทที่เข้าใจได้ยาก
และไม่มีคำอธิบายเลยว่า กาม หมายถึงอะไร

ในคัมภีร์ฤคเวท ความกึกในเรื่องกาม ที่มีลักษณะเด่นก็มีเพียงเท่าที่กล่าว
มาแล้ว แม้ว่าเราไม่สามารถระบุอย่างแน่นอนว่า บทบาทของกามคืออะไรก็ตาม
ขอความที่กล่าววากามเป็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่มีความเป็น และสิ่งที่ไม่มีความเป็น
นั้นเป็นขอความที่มีความสำคัญ เพราะมีทางที่จะตีความได้ว่า กามนั้นคือความสัมพันธ์

*Tad ekam รูปศัพท์เป็นนปุงสกลิงค์ แต่ความหมายของ ตเทกม นี้
ต่อมามีส่วนเกี่ยวกับทางจิตใจ จึงให้คำแปลในที่นี้ว่า "สิ่งหนึ่งนั้น" หรือ
"ผู้หนึ่งนั้น"

^๒ kāmas tad agre samavartatādhi manaso retas
prathamam yad āsīd.

ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต หรืออาจจะตีความต่อไปได้ว่า กามนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตนั้นมีอยู่ได้

ในคัมภีร์อรรถรพเวท มีข้อความที่กล่าวถึงกามมากขึ้น โดยกล่าวว่า กาม (เทพองค์แรก) เกิดขึ้นแล้ว เทพ (อื่น ๆ) ทั้งหลายก็ตี บรรพบุรุษ ทั้งหลายก็ตี และมรรตัยชนทั้งหลายก็ตี มีอาจจะหักเหียมพระองค์ได้^๑

ลมก็ตี พระอัคนีก็ตี พระสุรยะก็ตี พระจันทร์ก็ตี มีอาจจะหักเหียมพระองค์ได้เลย^๒

^๑A.V. 9.2.19 อ้างถึงใน J. MUIR, Original Sanskrit Text, (London : Trübner & Co., 1872), V : 404.

Kāmo jajne prathamam nainam devah āpuh pitaro na martyāh /

tatas tvam asi jyāyān visvahā mahāms tasmai te kāma namaḥ it kṛṇomi //

^๒A.V. 9.2.24 อ้างถึงใน J. MUIR, Original Sanskrit Text, V : 404.

Na vai vātas cana Kāmam āpnoti nāgniḥ suryo nota candramāh / tataḥ //

ด้วยรูปลักษณ์อันงดงามของพระองค์ ขอพระองค์มาสู่พวกเราด้วยคุณสมบัติ
นี้ ขอพระองค์ช่วยขจัดความคิดที่ชั่วร้ายให้สิ้นไป^๑

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว บทสวดสรรเสริญพระกามเทพในคัมภีร์อรรถรพเวท
ยังกล่าวด้วยว่า กามเทพก็เป็นผู้ประทานความสมบูรณ์ ประทานพลังแก่ผู้บวงสรวง^๒

มีบางครั้งที่บทสวดสรรเสริญพระกามเทพในคัมภีร์อรรถรพเวท มักกล่าวถึง
พระอักษนีคู่กับพระกามเทพ จนมีผู้เข้าใจว่า พระกามเทพกับพระอักษนีคือองค์เดียวกัน^๓

^๑ A.V. 9.2.25. อ้างถึงใน J. MUIR, Original Sanskrit Text, V : 404.

yaś te śivas tanvaḥ Kāma bhadraḥ yābhiḥ satyam
bhavati yad vrinīshe /

tābhis tvam asmān abhisamviśasva anyatra papīr apa
vesaya dhiyah //

^๒ A.V. 19.52.1 - 2. อ้างถึงใน J. MUIR, Original Sanskrit Text, II : 986.

^๓ A.V. 9.2.4. อ้างถึงใน J. MUIR, Original Sanskrit Text, V : 403.

หลังสมัยพระเวท มีการกล่าวถึงกามเทพในฐานะเทพเจ้าแห่งความรัก เป็นเทพเจ้าที่ได้รับความนิยมจากชนทั่วไป

เซอร์ วิลเลียม โจนส์ (Sir William Jones) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับ กามเทพไว้ดังนี้

เทพเจ้าแห่งความรักของอินดูองก์นี้ปรากฏขึ้นอย่างมีหลักฐานเหมือนกับเอรอส (Eros) เทพเจ้าของกรีก หรือคิวปิด (Cupid) เทพเจ้าของโรมัน แต่ กุรุบรขยายถึงรูปราง อารุช ยูเกียของ ตลอดจนคุณสมบัติอื่น เป็นไป อย่างงดงามและใหม่แปลกอยู่เสมอ^๒

เพื่อแสดงให้ทราบถึงความเป็นมาของเทพเจ้าแห่งความรักในวรรณคดี สันสกฤต ผู้วิจัยขอแยกกล่าวตามหัวข้อดังนี้คือ กำนีกกามเทพ รูปลักษณะ ศรและอาวุธแห่งศร ชายาและโอรส ที่อยู่ สถัญญลักษณ์ พาหนะ ฉายาต่าง ๆ พร้อมทั้งความหมาย ตลอดจนอุปนิสัยของกามเทพ

H. p. 907.

^๒อ้างถึงใน Edward Moor, Hindu Pantheon, (Delhi : Indological Book House, 1968), p. 446.

กำเนิดกามเทพ

คัมภีร์อรรถรพเวทกล่าวถึงกำเนิดของกามเทพแต่เพียงว่า เกิดก่อนเทพองค์ใดทั้งสิ้น^๑ หลังจากสมัยพระเวท กำเนิดของกามเทพมีกล่าวไว้แตกต่างกันคือ

ศิวปุราณะ กล่าวถึงกามเทพว่า กามเทพคือเทพผู้เป็นเอง (อาत्मญ) "ดูก่อนกามเทพ เราพอใจในคำสรรเสริญของเจ้าและชายา ดูกรเทพผู้เป็นเอง เราจะให้พรตามที่เจ้าปรารถนา"^๒ และศิวปุราณะเรื่องเดียวกันก็ยังคงกล่าวแปลกออกไปว่า กามเทพเกิดจากใจของพระพรหม^๓ ซึ่งตรงกับกถาสรีตศากร^๔

ส่วนวิษณุปุราณะ^๕ กล่าวไว้ตรงกับคัมภีร์ไคทติรียพราหมณะ^๖ ว่า กามเทพคือโอรสของพระธรรม^๗ กับนางศรัทธา^๘

^๑ดูวิถยานิพนธ์, หน้า ๔.

^๒S.P. II : 691.

^๓S.P. IV : 282.

^๔C.H. Tawney tr., The Ocean Of Story, (London : 1924),

II : 100.

^๕V.P. 1 : 110.

^๖Taittirīya Brāhmaṇa อ้างถึงใน D. p. 146.

^๗พระยม.

^๘ธิดาพระหัตถะ.

พฤตหารันยกะอุปนิษัท^๑ กล่าวถึงวิวัฒนาการแห่งกำเนิดทวยเทพว่า จุดเริ่มต้นคือน้ำ และเอ่ยถึงพระผู้สร้างในคัมภีร์อถรรพเวทหลายองค์ รวมทั้งกามเทพ อาจเป็นเพราะเหตุนี้ กามเทพจึงได้ชื่อว่า "อิราระ"^๒ เกิดต้นน้ำ

มหาภารตะอาทิบรรพ^๓ กล่าวถึงกำเนิดของกามเทพว่า กามเทพคือ โอรสของพระธรรม มีพี่ชายชื่อสมะ (Sama) น้องชายคือหรรษะ (Harsha) และชายาคือนางรติ (Rati) ส่วนในทริวิงศ์^๔ กล่าวว่ากามเทพคือโอรสของ พระธรรมกับนางลักษมี^๕

รูปลักษณะแห่งกามเทพ

กามเทพได้ชื่อว่าเป็นเทพผู้มีรูปร่างคั่งแต่ครึ่งพระเวท^๖ และสมัยต่อมา ความงามของพระองค์มักจะได้รับการนำมาเปรียบกับมนุษย์ผู้มีรูปร่างว่าเหมือน พระกามเทพเสมอ เช่น "และพระนลบุตรเสวีรุในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ไม่มีผู้ที่จะมา

^๑ Brhadaranyaka Upanisad อ้างถึงใน A.A. Macdonell, Vedic Mythology, (Delhi : Indological Book House, 1971), p. 14.

^๒ ฤทธานิพนธ์, หน้า ๒๘.

^๓ MBh. R.I. 66. p. 190.

^๔ H. p. 907.

^๕ ฐิตาพระทักษะ.

^๖ ฤทธานิพนธ์, หน้า ๘.

เทียบได้ในแผ่นดิน กว้างความงาม (ของพระนล) เหมือนพระกามเทพที่มาปรากฏ
ร่าง (ถวายพระองค์เอง)^๑

กถาสรีตสากร ก็มักจะเปรียบเทียบความงามของตัวละครว่างามราวกับ
พระกามเทพ^๒

สิวปุราณะ ก็เช่นเดียวกัน มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงเนื้อคู่ของเจ้าหญิง
ศรีมตี ชิดาแห่งพระเจ้าศีลนิธิว่า มีรูปร่างอันอาจจะแข่งถวายพระกามเทพ^๓

^๑ Charles Rockwell, Lanman, A Sanskrit Reader,
(Cambridge : Harvard University Press, 1959), p. 2.

nalāś ca naraśardūlo lokeṣv apratimo bhuvī kandarpa
iva rūpeṇa murtimān abhavat svayam // 15 //

^๒ C.H. Tawney tr., The Ocean of Story, II : 68.

^๓ S.P. V : 182.....vying with Kāmadeva.

รูปลักษณะของกามเทพซึ่งกวีจะพรรณนาไว้มีดังนี้^๑

พระองค์มีผิวสีทอง ออกกว้างใหญ่แข็งแรง จมูกงาม คันขา สะโพก และน่องกลมอวบสมบูรณ์ นมหยิกเป็นคลื่นมีสีค่า (nīla) คิ้วคดหน้าไทรระวิก ใบหน้าสกลีประดุจดวงจันทร์วันเพ็ญ มีขนที่หน้าอกอันกว้างใหญ่ราวกับประดู ร่ากายใหญ่โตเหมือนกับช้างสวรรค์ไอรวัต สวมพัศคราภรณ์สีน้ำเงิน มีอ นัยน์ตา ดวงหน้า ขา และนิ้วมีสีแสด เอาจาง พันทงาม มีกลิ่นเช่นเดียวกับ ช้างที่ตกมัน^๒ ทรงคางามเพียงดังกลิ่นบัวบาน พระองค์มีความหอมเหมือนเกสร

^๑ S.P. IV : 280.

He had a golden complexion. His chest was stout and firm. His nose was fine. His thighs, hips and calves were round and plump. He had blue wavelets of hair. His eyebrows were thickset and tremulous. His face shone like the full moon. His hairy chest was broad like a door. He was as huge as the celestial elephant Airāvata. He was wearing a blue cloth. His hands, eyes, face, legs and fingers were red in colour. He had a slender waist. His teeth were fine. He smelt like an elephant in its rut. His eyes were like the petals of a full-blown lotus. He was fragrant like the filaments. His neck was like the conch.

^๒ ช้างที่ตกมัน จะมีน้ำมัน (dāna) ไหลซึมจากขมับทั้งสองข้าง ชาวอินเดีย กล่าวกันว่า น้ำมันนี้มีกลิ่นพิเศษ ที่ทำให้จิตใจฮึกเหิมและดีดคนอง.

คอกบัว คอเปรียบไคกับหอยสังข์^๑

นอกจากจะมีรูปงามแล้ว กามเทพยังมีเสียงที่ไพเราะอีกด้วย^๒

ศรและอานุภาพแห่งศรของกามเทพ

เรื่องของศรกามเทพซึ่งเปรียบเสมือนอาวุธประจำตัวของเทพเจ้าแห่งความรักนั้น มีกล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถรพเวท ดังนี้

ขอพระกามเทพทรงเล็งศรของพระองค์ที่มีความเจ็บปวดทิ่มไว้ที่ปีก
ของศร มีความคงการเป็นเงียง มีความปรารถนาเป็นคันศร จงทิ่มแทง
หัวใจท่าน

ศรที่เล็งแล้วอย่างคิของพระองค์ ซึ่งกระทำให้ความโกรธเหือด
หาย ข้าพเจ้าขอยิงตรงหัวใจของท่าน^๓

บทสวดที่ยกมาแม้จะไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับศรของกามเทพมากนัก
แต่เมื่อกล่าวว่ศรนี้ไซ้ทิ่มแทงหัวใจ ทำให้ทราบว่าศรกามเทพนั้นมีพละานุภาพถึง

006027

^๑วรรณคดีอินเดียถือว่า คนงามจะมีริ้ว ๓ ริ้ว (trivali) ที่คอและ
ที่หน้าท้อง คอเปรียบไคกับหอยสังข์ ในที่นี้คงจะหมายถึงคอกกลมและมีริ้วทั้ง ๓ นี้

^๒ S.P. IV : 290.

^๓ A.V. III. 25.2 - 3. อ้างถึงใน J. MUIR, Original

Sanskrit Texts, V : 407.

หัวใจอันหมายถึงความรักนั่นเอง เมื่อสรของกามเทพบันดาลให้เกิดความรักในระหว่างชายหญิง บทสวดจึงกล่าวถึงใช้สวดสรรเสริญพระกามเทพในพิธีแต่งงานของชาวฮินดูในสมัยต่อมา

หลังสมัยพระเวท มีรายละเอียดเกี่ยวกับศรของกามเทพมากขึ้น รวมทั้งแสดงถึงผลานุภาพของศรชัคเจนนั่น กวีมักจะกล่าวถึงศรของกามเทพไว้ดังนี้

"เจ้าธอมะม่วงเอ๋ย ฉันทให้เจ้าแล้วแกกามเทพผู้ทรงศร เจ้าเหมาะที่จะเป็นลูกศรอันคี่ยิ่ง ๕ คอก อันมีเป้าหมายที่แท้จริงคือ หญิงสาว"^๒

บทละครเรื่อง สวิปนะวาสวตัตตา ของมหากวีภาสะ^๓ กล่าวถึงศรกามเทพว่า

^๑ W.J. Wilkins, Hindu Mythology, (Delhi : Book store, 1972), p. 217.

^๒ C.R. Devadhar And N.G. Suru, Abhijnāna-Sākuntala of Kālidāsa, 4d ed. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1972), p. 170.

^๓ กวีผู้มีชื่อเสียงในการแต่งบทละครสันสกฤต.

เมื่อไปอุชชยีนีลีโคทศนโณม	เสรีสมักรโณม สวาท
อาวันตีบิยราชคณิยะวรนาถ	ทองบัฏจศรสาค สนิท
แมวันนีหฤทัยกัยังศีลยวิทร	กามเทพทรวงสิทธิ ธนุ
เพียงท่าลูกลีโณมละฉิระศรจ	คกคองคณูฏ ประหลาก

แมแต่พระอินทร์ยังทรวงยกของศรของกามเทพว่ามีพลานุภาพยิ่งกว่าสายฟ้า
ของพระอินทร์^๒

ที่มาของศร

ที่มาของศรกามเทพ มีเรื่องปรากฏในกวีปุราณะ คือ เมื่อกามเทพพูด
ถามพระพรหมถึงหน้าที่ของตน พระพรหมศรีศตอบว่า "หน้าที่ของเจ้าคือสร้างศร
ให้หญิงชายรักใคร่กัน โดยใช้ธนูห้าคือลูกศรทั้ง ๕ คอก ขอให้เจ้าจงทำหน้าที่นี้
ตลอดไป"^๓

^๒ คุษฎี มาลากุล แปด, สวัปะนะวาสวทักตา, (พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๑๒),
หน้า ๖๒ - ๖๓.

^๓ M.A. Karandikar And Shilaja Karandikar, Kumārasambhavam
Of Kālidāsa, (Bombay : Book Sellers Publishing Co., 1950),

p. 11

^๓ S.P. IV : 281.

In this form and with your five flower-arrows you
can enamour and captivate men and women and carry on the
eternal task of creation.

ตอจากนั้นพระพรหมก็ประทานพรแกกามเทพว่า

ในจักรวาลที่ประกอบด้วยสามโลก บรรดาสิ่งทั้งหลายทั้งที่เคลื่อนที่ได้
และเคลื่อนที่ไม่ได้ สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ตลอดจนทวยเทพทุกพระองค์ไมอาจ
จะทานทานูเจ้าได้

เจ้าเป็นผู้เลิศ อย่าวางแต่สิ่งมีชีวิตธรรมดาเลย แมแต่เรา (พรหม)
วสุเทพ และศิวัระ ก็จะไม่อยู่ในอำนาจของเจ้า

เจ้าจะเข้าไปในใจของสิ่งมีชีวิตโดยไม่มีใครเห็น เข้าไปทำให้เขาเกิด
ความรักและทำหน้าที่สร้างสรรคตลลออกไปเกิด

จิตใจของสิ่งมีชีวิตจะเป็นเป้าแห่งศรทั้ง ๕ ดอกของเจ้า เจ้าจะเป็นผู้
กระตุกใจเขา

° S.P. IV : 281.

In this universe consisting of three worlds, mobile
and immobile beings, none of living beings including the
Devas will be competent to defy you.

O best of beings, not to speak of ordinary living
beings even I Brahmā, Vasudeva and Śiva will be your control.

Invisibly you enter the hearts of living beings,
excite thrilling feelings of pleasure and carry on the
activities of creation that is to last for ever.

The minds of all living beings will become an easy
target of your five-flower arrows. You will be the cause
of their elation.

ด้วยพรแห่งพระพรหมนี้เอง กามเทพจึงมีหน้าที่โดยเฉพาะคือบันดาลให้หญิงและชายรักกัน หน้าที่นี้มีใ้กำหนดเวลา กามเทพต้องปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวตลอดกาล อำนาจของกามเทพอยู่ที่อาวุธ อันได้แก่ ธนูหรือศร อาวุธของกามเทพนี้มีอำนาจเหนือนมนุษย์ สัตว์ ทวยเทพ และแม้แต่เทพผู้ยิ่งใหญ่ เช่น พระศิวะ หรือ พระพรหมเองก็ยังคงตกอยู่ใ้อำนาจของอาวุธของกามเทพด้วย

ลักษณะอาวุธของกามเทพ

เพราะว่ากามเทพเป็นเทพผู้ทรงอำนาจ จึงจำต้องมีอาวุธประจำตัว อาวุธของกามเทพได้แก่ ศร ซึ่งมีลูกศรอยู่ ๕ คอก กวีอินเคียได้พยายามใช้จินตนาการที่จะให้อำนาจของศรกามเทพเป็นไปในลักษณะคล้ายกับอำนาจของความรัก ความรักอาจจะก่อให้เกิดความสดชื่น ความสุข และแม้แต่ความทุกข์ ความรักอาจจะทำให้เกิดความหลงผิด หึงหวง อาจจะทำให้เกิดความท้อแท้ สิ้นหวัง ทำให้เกิดความระแวง ขาดเหตุผล รู้สึกเป็นทุกข์ ในบางกรณีความรักอาจจะทำให้บุคคลผู้ไม่สมหวังตัดสินใจกระทำการที่ผิดศีลธรรม และบางกรณีอาจทำได้ทุกอย่าง แม้แต่การทำลายชีวิตของตนเอง

กวีอินเคีย เมื่อพิจารณาถึงผลของความรักที่มีต่อมนุษย์ในลักษณะเช่นนี้แล้ว ก็พยายามเปรียบเทียบโดยใช้จินตนาการ เพื่อจะสร้างอาวุธของกามเทพให้มีลักษณะที่อาจจะก่อให้เกิดผลได้ทุกอย่าง ดังได้กล่าวมาแล้ว ความรักคือความหวาน เพราะฉะนั้นเมื่อกามเทพมีศรเป็นอาวุธ คันศรจำต้องบังถึงความหวานด้วย ดังนั้น คันศรของกามเทพจึงทำด้วยต้นอ้อย ทั้งนี้เพราะถือว่าอ้อยยอมให้ความหวานแก่บุลูมิรส

Edward Moor, Hindu Pantheon, p. 446.

เช่นเดียวกับผลของศรที่ไปจากคันศรกามเทพ อย่างน้อยจะต้องมีความหวานเจือปน
 อยู่ด้วยเช่นเดียวกัน สายธนูหรือสายศรของกามเทพใช้ตัวเดียวกันเป็นสาย^๑ ทั้งนี้
 เพื่อจะเน้นความหวานของผลแห่งอาวุธกามเทพ มหาเทพกฤษณ์มารสมภพของกาลิदाส
 กล่าวถึงสายศรของกามเทพว่าทำด้วยไยบัว^๒ ไยบัวไม่ขาดจากกันได้ง่าย เปรียบ
 ได้กับความรักเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะตัดให้ขาดได้

ลูกศรของกามเทพนั้นไม่ใช่ลูกศรธรรมดา แต่จะมีดอกไม้ค้อยู่ที่ปลายศร
 แต่ละดอก รวมทั้งหมด ๕ ดอก^๓ ดอกไม้เหล่านี้ล้วนแต่เป็นดอกไม้ที่ชาวอินเดียคุ้น
 เคยทั้งสิ้น ได้แก่

๑. ดอกบัวขาว (aravinda)
๒. ดอกอโศก (asoka)
๓. ดอกมะม่วง (amra)
๔. ดอกมลิ (navamallikā)
๕. ดอกบัวสีน้ำเงิน (nilotpala)^๔

^๑S.P. IV : 176.

^๒M.A. Karandikar And Shilaja Karandikar, Kumārasambhavam
of Kālidāsa, p. 15.

^๓เพราะฉะนั้น กามเทพจึงได้อายาวว่า ผู้มีศร ๕ ดอก "ปัจจุรสาหก,"
 "ปัจจุร" "บุษปศร" ผู้มีดอกไม้เป็นศร.

^๔S.P. IV : 181.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชธิบายเกี่ยวกับ
ศรคอกไม้ของกามเทพไว้ดังนี้

จินตวิหุกชาติทุกภาษามักนิยมเปรียบคอกไม้ด้วยลูกศรของกามเทพ (อังกฤษ
คิวบิต) เพราะใกร ๆ ก็ยอมจะสังเวยอยู่แล้วว่า คอกไม้เป็นเครื่องช่วย
บำรุงรสรักใคอย่างหนึ่งเป็นแนนอน ฉะนั้น เมื่อสมมุติตัวเจ้ารักขึ้นแล้ว
ก็จึงนึกคอกว่าอาวุธของเจ้ารักคอกเป็นศรคอกไม้ เมื่อยังไปยังผู้ใคแล้ว
ทำให้เกิดความชื่นใจ

คอกไม้ทั้ง ๕ ชนิดของกามเทพ หากพิจารณาแต่ละชนิดจะเห็นว่ามีความ
เกี่ยวเนื่องกับความรักทั้งสิ้น กล่าวคือ

คอกบัวสีขาวนั้นเปรียบได้กับความบริสุทธิ์ บัวแม่จะเกิดในตมหรือในน้ำ
ที่ไม่สะอาด ก็ยังส่งคอกขึ้นเหนือน้ำ พ้นจากความสกปรกทั้งมวล ความบริสุทธิ์
แห่งจิตใจของผู้มีความรักอันแท้จริงก็เช่นกัน จะไม่คำนึงถึงพื้นฐานหรือฐานะเดิม
ไม่ว่าจะดีเลวประการใดก็ตาม ความรักนั้นจะเป็นไปเพื่อความสุขความสดชื่นเสมอ

คอกกอไผ่ มีสีแดงสดใส เป็นสิ่งที่กระตุ้นจิตใจของผู้มีความรัก

คอกมะม่วง มีกลิ่นหอม ทำให้จิตใจชุ่มชื่น เมื่อผลคอกแล้ว ต่อจากนั้น
จะให้ผล ผลมะม่วงเมื่อสุกย่อมมีรสหวาน มีเมล็ดที่อาจเคี้ยวโตเป็นคันต่อไปได้อีก
เช่นเดียวกัน ความรักของชายหญิงอาจส่งผลให้มีลูกหลานสืบตระกูลต่อไปได้

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเจ้าอยู่หัว,
ปรียทรรศึกษา, (พระนคร : ศึกษากันต์พานิช, ๒๕๐๕), หน้า ๒๐๑.

คอกมณี คอกมณีมีกลิ่นหอม มีสีขาวบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับชีวิตที่มีความ
รักอันบริสุทธิ์เป็นเครื่องจรรโลงใจ แต่มณีชอกช้าได้ง่าย ย่อมต้องอาศัยการถนอม
น้ำใจซึ่งกันและกัน

คอกบัวสีน้ำเงิน สีน้ำเงินเข้ม แสดงถึงความอดทน บุคคลที่มีความรัก
จำเป็นต้องรู้จักอดทน

ผลของศรของกามเทพที่มีต่อจิตใจของผู้ที่ตกอยู่ในความรัก มีบรรยายใน
ศิวปุราณะ และมีกล่าวถึงในอมรโกษ ดังนี้

ก. ศิวปุราณะ กล่าวถึงอำนาจของลูกศรแต่ละดอกของกามเทพว่า

๑. หรรษณะ (Harsana) ก่อให้เกิดความยินดี
๒. โรจนะ (Rocana) ก่อให้เกิดความเบิกบาน
๓. โมหณะ (Mohana) ก่อให้เกิดความลุ่มหลง
๔. โศษณะ (Sosana) ก่อให้เกิดความหทู่ , ห่อแท

และสิ้นหวัง

๕. มารณะ (Māraṇa) ก่อให้เกิดความผิดปกติทางร่างกาย
และจิตใจ ไม่อาจคิดหรือทำอะไรได้ และอาจถึงแก่ความตายในที่สุด

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. อมรโกษ กล่าวถึงอำนาจศรคามเทพไว้ว่า

๑. อุณาหนะ (Uṇmādana) ทำให้เกิดความหลงใหล
๒. คาปนนะ (Tāpana) ทำให้เกิดความกระวนกระวายใจ

เสมือนลูกไฟเผา

๓. โศษณะ (Śoṣana) ทำให้เกิดความทกู่ ท้อแท้

และสิ้นหวัง

๔. สตัมภนะ (Stambhana) ทำให้ตกตะลึงจนไม่อาจทำอะไรได้
๕. สัมโมหนะ (Sammohana) ทำให้เกิดความลุ่มหลงและทำให้

คัดสินใจผิดพลาด^๑

อำนาจของศรคามเทพดังได้กล่าวมาแล้ว เป็นความคิดของนักประพันธ์
สันสกฤตที่พยายามพรรณนาความรู้สึกนึกคิดของคนที่ถูกอยู่ในความรักว่า มีลักษณะ
อย่างไร โดยเปรียบเทียบกับธรรมชาติที่อยู่รอบตัว และในที่สุดก็ถือว่า ความรู้สึก
เป็นสุข เบิกบาน แซ่มนั่น รวมทั้งความทกู่ใจ ความท้อแท้ใจ
ตลอดจนความเศร้าโศกต่าง ๆ อันเกิดแต่ความรัก ล้วนแต่เป็นผลจากศรคามเทพ
ทั้งสิ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑Amara Kosa อ้างถึงใน Vettam Mani, Puranic Encyclopaedia, (Delhi : Motilal Banarsidass, 1975), p. 379.

ชายาและโอรสของกามเทพ

มหาภารตะ^๑ ทริวิงศ์^๒ และปุราณะต่าง ๆ อาทิ ศิวปุราณะ^๓ ลิงคปุราณะ^๔ วิษณุปุราณะ^๕ ตลอดจนมารกันเทยปุราณะ^๖ กล่าวไว้ตรงกันว่า ชายาของกามเทพคือ นางรติ (ความยินดี) แต่ในกถาสรีกสาคร^๗ กล่าวแตกต่างออกไปว่า กามเทพมีชายา ๒ องค์ ได้แก่ นางรติ และนางปรีติ (ความยินดี)

โอรสของกามเทพ วิษณุปุราณะกล่าวว่า กามเทพมีโอรสเพียงองค์เดียว คือ หารษะ (Harsha) แต่ทริวิงศ์กล่าวว่า กามเทพมีโอรส ๒ องค์ ได้แก่ หารษะ และ ยศ (Yasa)^๘

^๑ MBh. R.I. 66. p. 190.

^๒ H. p. 907.

^๓ S.P. IV : 288.

^๔ L.P. VI : 561.

^๕ V.P. V : 77.

^๖ M.P. p. 220.

^๗ C.H. Tawney, tr. The Ocean of story, II : 51.

^๘ V.P. I : 111.

^๙ H. p. 907.

นางรติชายาของกามเทพ มีกำเนิดจากหยกเหงื่อของพระทักษะ^๑ วิชาปุราณะกล่าวถึงกำเนิดของนางแปลกออกไปว่า นางรติเกิดจากลมหายใจของพระทักษะ^๒ นางมีรูปโฉมงดงามยิ่งนัก ดังมีข้อความพรรณนาความงามของนางรติว่า "นางมีเรือนร่างและสะโพกงาม เหวส่วน ผมหยิกเป็นคลื่น ผิวกายอ่อนละมุน ฟันงาม ผิวสีทอง ใบหน้าประดุจดวงจันทร์วันเพ็ญ และมีความสละสลวยราวกับบัวบาน นางชื่อรติ นางสามารถทำให้ฤๅษีลุ่มหลงได้"^๓

เหตุที่จะได้นางรติเป็นชายา เป็นเพราะกามเทพพุดถามพระพรหมถึงคูครองของตน^๔ พระพรหมทรงมอบหน้าที่เกี่ยวกับคูครองของกามเทพต่อพระทักษะ^๕ ดังนั้น พระทักษะจึงมอบธิดาคือนางรติแก่กามเทพ พร้อมทั้งกล่าวคว่ำว่า "สตรีผู้มีอำนาจนี้จะอยู่ในโอวาทของท่านตลอดไป และจะอยู่เป็นเพื่อนของท่านนานนานครายเท่าที่ท่านต้องการ"^๖ คว่ำเหตุนี้ นางรติจึงติดตามกามเทพไปทุกหนทุกแห่งใน ๓ โลก^๗

^๑ S.P. IV : 286.

^๒ V.P. V : 77.

^๓ S.P. IV : 286.

^๔ Ibid. IV : 281.

^๕ Ibid. IV : 287.

^๖ Ibid. IV : 288.

^๗ W.J. Wilkins, Hindu Mythology, p. 217.

กามเทพทรงศรที่มีอำนาจบันดาลให้เกิดความรักในระหว่างชายหญิง
แต่กามเทพก็กลับพ่ายแพ้คอศรของตนเองเช่นกัน กามเทพหลงรักนางรติผู้เป็นชายา
ยิ่งนัก คือปุราณะได้พรรณนาเกี่ยวกับความรักของเทพเจ้าแห่งความรัก ดังนี้

กามเทพผู้มีเสียงไพเราะ มีความสุขกับเชือกอุเมษในยามสนธยา ระคน
สายฟ้าที่เป็นประกาย กามเทพโอบรติไว้ในอ้อมอกควยความหลงอันเปี่ยมไป
ควยความสุข เช่นเดียวกับฤษีมีความสุขกับความรู เมื่อนางรติโคสวามีรูปงาม
นางก็มีใบหนาเบิกบานดังดวงจันทร์วันเพ็ญ เหมือนพระลักษมีโคพระหริ^๑

มิตรของกามเทพ

กามเทพมีมิตรคู่ใจคือวสันต์^๒ ซึ่งหมายถึงฤดูใบไม้ผลิ อันเป็นฤดูแห่งความ
รัก ฤดูแห่งความสดชื่น วสันต์มีอำนาจบันดาลธรรมชาติที่สวยงาม ช่วยให้ความรัก
เกิดขึ้นในใจของสิ่งที่มีชีวิต ทั้งความตอนหนึ่งในศิวปุราณะ วสันต์เนรมิตรธรรมชาติ
ที่สวยงามเพื่อช่วยให้การแปลงศรของกามเทพบรรลุผล คือพระศิวะจะครองรักพระนาง
ปารวตี^๓

มนต์แห่งวสันต์ปรากฏภาพอันงดงามดังนี้

ดอกมะม่วงและอโศกส่งกลิ่นหอมหวลอวลอบชวนให้เกิดความรัก ดอกบัว
ที่บานเหนือน้ำและฝูงภมรมินวอน ก่อให้เกิดความรื่นจวนใจแก่ผู้พบเห็น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ S.P. IV : 290.

^๒ S.P. IV : 176.

^๓ อุทยานินพนธ์ที่ ๓.

เสียงคูแห่งนกกเขาเร่งเร้าอรุณรั้ง ทำให้สิ้นชมนินต์ เสียงผึ้งที่แว่วหวาน
ในโสตทำให้อรุณเคลิบเคลิ้ม^๑

ที่อยู่ของกามเทพ

กามเทพได้รับพรจากพระพรหมว่า จะอยู่ที่ใดก็ได้ตามปรารถนา^๒ ดังนั้น
กามเทพจึงท่องเที่ยวไปในสามโลก โดยมีนางรติเป็นเพื่อน^๓ แต่กามเทพก็มักจะ
อับจนนยอดเขาพระสุเมรุ เพราะบรรดาทวยเทพหากต้องการพบกามเทพก็มักจะ
เสด็จไป ณ ที่นั้น^๔

สัญลักษณ์ของกามเทพ

นอกจากศรดอกไม้มซึ่งเป็นวิรุจักษ์ทั่วไปแล้ว สัญลักษณ์ประจำองค์ของ
กามเทพคือธงพื้นแดง มีรูปปลาอยู่ตรงกลาง^๕ แต่บางครั้งก็เป็นธงที่เรียกว่า

^๑ S.P. II : 514.

^๒ S.P. II : 282.

^๓ W.J. Wilkins, Hindu Mythology, p. 217.

^๔ L.P. VI : 56.

^๕ Edward Moor, Hindu Pantheon, p. 447.

มกร เกตุ คือมีรูปมังกรอยู่ตรงกลาง^๑ เมื่อกามเทพถูกพระเนตรที่ ๓ ของพระศิวะ
 เฒ่าเป็นเถ่าถ่าน ต่อมาพระศิวะประทานพรแก่กามเทพให้เกิดใหม่เป็นโอรสของ
 พระกฤษณะ ทรงพระนามว่า ประทุมน์ (Pradyumna)^๒ ซึ่งของประทุมน์ก็คือ
 รูปปลาเช่นเดียวกัน^๓ มหาภารตะพรรณนาเกี่ยวกับซึ่งของเจ้าชายประทุมน์ว่า
 เป็นรูปมังกรอ้าปากนำกลั้วรากับพระยม^๔

กามเทพเป็นใหญ่ในหญิงนางอัปสร^๕ เมื่อเสด็จ ณ ที่ใดจะมีนางอัปสรถือซึ่ง
 ประจำตัวนำหน้าเสมอ^๖

ภรรตฤหิ (Bhartrihari) กวีผู้สามารถในการเขียนล่านำปรัชญา
 เกี่ยวกับชีวิตและความรัก โสเปรียบพระกามเทพว่า เป็นชาวประมง^๗ ผู้วิจัย
 คิดว่าการที่ภรรตฤหิเปรียบพระกามเทพเป็นชาวประมง อาจได้ความคิดจากรูป
 ปลานี้ก็ได้

^๑ E.W., Hopkins, Epic Mythology, (Delhi : Motilal
 Banarsidass, 1974), p. 165.

^๒ ภูวนิพนธ์บทที่ ๑.

^๓ H. p. 709.

^๔ MBh. R. III. 17. p. 53.

^๕ H. p. 909.

^๖ D. p. 146.

^๗ Barbara Stoler Miller, tr. Bhartrihari Poems,
 (New York : Columbia University Press, 1967), pp. 84 - 85.

พาหนะของกามเทพ

พาหนะของกามเทพคือ นกแก้ว^๑

ฉายาต่าง ๆ ของกามเทพและความหมายของฉายานั้น

กามเทพคือเทพเจ้าที่มีฉายาต่าง ๆ มาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำแนกฉายาของกามเทพตามลักษณะดังต่อไปนี้คือ ฉายาที่บอกแหล่งกำเนิด ฉายาที่เกี่ยวกับอำนาจและผลแห่งความรัก ฉายาที่เกี่ยวกับอาวุธและเครื่องหมาย ฉายาที่เกี่ยวกับรูปร่างบถกนิสัยและอื่น ๆ

ก. ฉายาที่บอกแหล่งกำเนิด

มโนช (Manoja)	ผู้เกิดแต่ใจ ^๒
อิราช (Irāja)	ผู้เกิดแต่หน้า ^๓
อาตมภู (Ātmabhū)	ผู้เป็นเอง ^๔

^๑ Edward Moor, Hindu Pantheon, p. 449.

^๒ ภูวิธานิพนธ์, หน้า ๑๑.

^๓ MW. p. 168.

^๔ S.P. II : 691.

อช (Aja) ผู้ไม่มีความเกิด, ผู้ซึ่งดำรงอยู่ตลอดกาล
ไม่มีเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุด^๑

กรรชนิ, กรรชนสุต

(Kārshni, Kārshnasuta)

โอรสแห่งพระกฤษณะ^๒

มายาสุต (Māyāsuta)

โอรสแห่งพระนางมายา^๓

ศรินันทน์ (Srinandana)

โอรสแห่งพระศรี^๔

^๑ใช้เรียกพระอินทร์, พระรุทระ, พระอัคนี, พระพรหม, พระวิษณุและ
พระศิวะ MW. p. 9.

^๒คำว่า กรรชนสุต เลื่อนเป็นไกรสูต ในบทละครอุฎฐ
อ้างใน พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), (พระนคร : รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๑)
หน้า ๕๖.

^๓พระลักษมีชายนางพระวิษณุ.

^๔พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๕๕.

ข. ฉายาที่เกี่ยวกับอำนาจและผลแห่งความรัก

ประทุมน์	(Pradyumna)	ผู้ทรงอำนาจ ^๑
มายี	(Māyī)	ผู้ลวง ^๒
มทนะ	(Madana)	ความมึนเมา ^๓
ศฤงคารโยนี	(Śringāra-yoni)	บ่อเกิดแห่งความรัก ^๔
รากวณตะ	(Rāga-Vṛinta)	กานแห่งรากะ ^๕
รูปาสตะ	(Rūpāstra)	ผู้มี ความงามเป็นอาวุธ ^๖
สมร	(Smara)	ความรักใคร่ ^๗

^๑MW. p. 680.

^๒พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๕๖.

^๓S.P. IV : 282.

^๔พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๕๖.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^๖MW. p. 886.

^๗พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๕๕.

กันตุ (Kantu)	ความรัก, ความปรารถนา ^๑
ค. นายาที่เกี่ยวกับอาวุธและเครื่องหมาย	
กุสุมา युधि (Kusumāyudha)	ผู้มีอาวุธคือดอกไม้ ^๒
บุษปะธนู (Puspa-dhanu)	ผู้มีธนูคือดอกไม้ ^๓
บุษปะศร (Puspa-sara)	ผู้มีศรคือดอกไม้ ^๔
บุษปะเกตณะ (Puspa-ketana)	ผู้มีสัตยวุธลักษณะคือดอกไม้ ^๕
รัตนารวีจ (Rata-nārica)	ผู้มีศรที่ก่อให้เกิดความยินดี ^๖
มธุทีป (Madhudīpa)	ตะเกียงแห่งสันติ ^๗
มกร เกตุ (Makara-ketu)	ผู้มีธงเป็นรูปมังกร ^๘

^๑MW. p. 249.

^๒พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๘๖.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^๕MW. p. 639.

^๖MW. p. 867.

^๗MW. p. 779.

^๘พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๘๖.

มีนเกศนะ (Mīna-ketana)	ผู้มีปลาเป็นเครื่องหมาย ^๑
จ. ฉายาที่เกี่ยวกับรูปร่าง	
อนงค์ (Anāṅga)	ผู้ไม่มีร่าง ^๒
วาม (Vāma)	งาม ^๓
อภิรูป (Abhirūpa)	รูปงาม ^๔
จ. ฉายาที่บอกอุปนิสัยของกามเทพ	
กันทรปะ (Kandarpa)	ผู้เย่อหยิ่ง, ผู้ทะนงตน ^๕
ทรปะกะ (Darpaka)	ผู้เย่อหยิ่ง, ผู้ทะนงตน ^๖
ทีปะกะ (Dīpaka)	ผู้จุดไฟ ^๗
มาร (Māra)	ผู้ทำลาย, ผู้ทำลาย ^๘

^๑ MW. p. 818.

^๒ ภูมิพิธานิพนธ์บทที่ ๓.

^๓ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๘๖.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

^๕ S.P. IV : 282.

^๖ S.P. IV : 282.

^๗ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (อภิธานสังเขป), หน้า ๘๕.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

มันมตะ (Manmatha)	ผู้ก่อกวนใจ ^๑
สะมานตกะ (Samāntaka)	ผู้ทำลายความสงบ ^๒
กลาเกลิ (Kalākeli)	ยั่ววาน ^๓
คทยิตนุ (Gadayitnu)	ช่างพูด ^๔
กฤช (Gridhu)	มักมาก ^๕
กามน (Kāmana)	กำหนัด ^๖
ขรุ (Kharu)	รุนแรง ^๗
ณ. ฉายาอื่น ๆ	
รติปติ (Ratipati)	สามีแห่งนางรติ ^๘

^๑ S.P. IV : 282.

^๒ MW. p. 1054.

^๓ MW. p. 261.

^๔ MW. p. 344.

^๕ MW. p. 361.

^๖ MW. p. 273.

^๗ MW. p. 337.

^๘ MW. p. 867.

อุปนิสัยของกามเทพ

โลกกล่าวแล้วว่า กามเทพคือบุคคลลาภิษฐาน สมมุติขึ้นมาเพื่อแสดงบทบาท จากบทบาทและฉายาต่าง ๆ ของพระองค์ พอจะสรุปอุปนิสัยของกามเทพ ดังนี้

๑. รู้จักหน้าที่ สิ่งนี้คือคุณลักษณะที่ดีของชาวฮินดู เขาจึงกำหนด คุณลักษณะดังกล่าวแก่กามเทพ กามเทพพูดถามพระพรหมในทันทีที่เกิดมาว่า กามเทพ มีหน้าที่อะไร พระพรหมจึงกำหนดหน้าที่ให้กามเทพเป็นผู้บันดาลความรักในระหว่าง หญิงชาย^๑ เมื่อทราบหน้าที่ของตนดีแล้ว กามเทพก็ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุด และ เพราะหน้าที่อันยิ่งใหญ่คือสื่อรักระหว่างพระศิวะกับพระนางปารวตี (อูมา) กามเทพ จึงถูกพระเนตรที่ ๓ ของพระศิวะเฝ้าสอดใหม่เป็นเจ้าถ่าน จนได้นามว่า อนงค์^๒

๒. ชอบทดลอง เมื่อพระพรหมกำหนดหน้าที่พร้อมกับประทานพรแก่ กามเทพแล้ว กามเทพก็เกิดความคิดที่จะทดลองว่า พรที่พระพรหมประทานจะเป็น ไปได้จริงหรือไม่ กามเทพจึงใช้ศรัยงพระพรหม^๓ ผลคือ พระพรหมบังเกิดความรัก ในนางสันธยาธิดาของตนเอง กามเทพพอใจมาก ว่าฟังว่า "เชื่อในความสามารถ ของข้าพเจ้าได้แล้ว เพราะแม้แต่พระพรหมเองยังตกอยู่ใต้อำนาจของข้าพเจ้า"^๔

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

๑ ภูวียนิพนธ์, หน้า ๑๗.

๒ ภูวียนิพนธ์ที่ ๓.

๓ S.P. IV : 283.

๔ Ibid.

๓. มีความเชื่อที่ยิ่งและทะนงตน ฤๅษีนาถ^๑ ได้กล่าวกับกามเทพว่า "...เพราะท่านทะนงตนแม้แก่ขณะเกิด..."^๒ และเมื่อพระอินทร์ขอร้องกามเทพ เป็นสื่อรักให้พระศิวะกับพระอูมา กามเทพก็กล่าวอย่างทะนงว่า "ไม่ต้องสงสัย ข้าพเจ้าสามารถทำให้พระพรหม พระวิษณุหัวนไหวได้ ทั้งนี้โดยไม่ต้องเอ่ยถึงผู้อื่น ให้ปวยการ"^๓

๔. รักสนุก กามเทพเป็นเทพที่รักสนุก^๔ ชอบการท่องเที่ยวและท่องเที่ยวไปในสามโลก โดยมีนางรติเป็นเพื่อน^๕

^๑โอรสของพระพรหม L.P. V : 1 ทำหน้าที่บุงบุง

D. pp. 218 - 219.

^๒S.P. IV : 282.

^๓S.P. II : 538 - 539.

^๔S.P. II : 548.

^๕W.J. Wilkins, Hindu Mythology, p. 217.